

“ DİN OLGUSUNUN BİREYDE YARATTIĞI ÇATIŞMA”

Araştırma Sorusu: İnci Aral'ın *Yeşil* adlı yapıtında “din” kavramının kişi kurgusuna etkisi nasıl işlenmiştir?

Ders: Türkçe A, Category 1

Sözcük Sayısı: 3872

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ	3
II. İNCİ ARAL'IN YEŞİL ADLI YAPITINDA DİNİN ŞEKİLLENDİRDİĞİ TOPLUMSAL YAPI.....	4
III. İNCİ ARAL'IN <i>YEŞİL</i> ADLI YAPITINDA “DİN” KAVRAMININ KİŞİ KURGULARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	10
III. I. KOŞULLARI LEHİNE ÇEVİREN TİPLER.....	10
III. II. KOŞULLARLA MÜCADELE EDENLER	12
IV. SONUÇ	16
V. KAYNAKÇA	18

I. GİRİŞ

Bireyin yaşam algısı çevresindekiler tarafından tanımlanır. Aile ve çevredeki yabancılarla kurulan ilişkilerin yanı sıra içinde bulunulan toplumun koşulları da bu tanımın oluşmasında önemli etmenlerdir. Bununla beraber bireyin yaşama karşı duruşu, toplumun koşullarını aynı düzeyde etkilemektedir. Birey ve toplum bu anlamda iç içe bulunan olgulardır. Toplumun çeşitli kesimlere ve görüşlere ayrılmasının da en temel sebebi budur. İçinde buldukları toplumu şekillendirirken kişiler arasında görüş ayrılıkları ve karşıtlıkların oluşması kaçınılmazdır. İnci Aral'ın *Yeşil* adlı yapıtında ise bireyler arası yaşanan bu karşıtlık, yapıtın yer aldığı uzamın yarattığı koşullar bağlamında her tip için farklı bir biçimde ele alınmıştır.

Yazar, kurgusunda uzam olarak 1994 yılında Türkiye Cumhuriyeti'ni tercih etmiştir. "*Roman, yazıldığı 1994 yılından dört yıl sonrasını anlatır. O günlerde örgütlü siyasal İslam'ın yükselişinden rahatsızlık duyan yazar düşüncelerini bu roman aracılığıyla dillendirmiştir. Ayrıca yine aynı günlerde yaşanan Sivas olayları yazarın bu romanı yazmasında etkin bir güce sahiptir. Zaten romanın bir bölümünde 2 Temmuz tarihi dinci iktidar tarafından "Kurtuluş Bayramı" ilan edilir. Bu tarih, yazar tarafından tesadüfen seçilmiş bir tarih değildir çünkü Sivas olayları bu tarihte olmuştur. Bir anlamda Y.Y.Z., yazarın o dönemdeki siyasi rejime ve olaylara tepkisi niteliğindedir.*"¹ Toplumsal bozuklukların -eşitsizlik, adaletsizlik, yolsuzluk, cahillik ve yoksulluk gibi- ülkenin dört bir yanında yaşandığını göstermek adına, yazar sadece İstanbul gerçekliğine değinmek yerine aynı zamanda Anadolu'nun sosyal yapısından da bahsetmiştir. Dönemin sosyal ve siyasi şartlarından etkilenen yazar, ülkenin geleceği hakkında yorumlar yapmak üzere bir olay örgüsü kurgulamıştır. Zaman ilerledikçe çağdaşıktan, ahlaktan ve saygıdan uzaklaşan bu toplumda yaşanabilecek ve yaşanan olaylara bir ayna tutmuştur. Bunu

---

¹ Tanrıver, Süveyda. "İNCİ ARAL'IN ROMANLARINDA KADIN VE KADIN SORUNU". Konya,2010.

okuyucuya aktarırken kurgulanan tiplerin toplumun gerçekliklerine karşı gösterdikleri tepkilerin farklılığından yararlanmışır.

Bu çalışmada İnci Aral'ın *Yeşil* adlı yapıtında bireylerin içinde buldukları yaşam koşullarının onların toplumun sorunları olan cahillik, yoksulluk, kadın- erkek arası ilişkilerde eşitsizlik, dinin sömürülmesi ve kişilerin birbirlerine olan saygısızlıklarına karşı duruşlarını belirlemesi sonucu oluşan iki farklı grup incelenmiştir: toplumsal koşullarla mücadele edenler ve bu koşulları lehine çevirenler. Çalışmanın amacı, 21. yüzyılın ve genel olarak tarihin en önemli sorunlarından biri olan toplumun değer yargılarının din aracılığıyla saptırılmasının kişilerin yaşamları üzerindeki etkisini çözümlenektir.

II. İNCİ ARAL'IN YEŞİL ADLI YAPITINDA DİNİN ŞEKİLLENDİRDİĞİ TOPLUMSAL YAPI

Yapıtta yer alan toplumsal koşulların yarattığı ülke düzeni, din olgusunun yaşamı çeşitli biçimlerde baskılaması çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamda, yapıttaki toplumsal düzende sanat, medya, cinsellik, politika ve kadın gibi sorunsallar çeşitli figürler, olaylar ve simgeler üzerinden ele alınmıştır.

Yazar, yapıtta kurguladığı Türkiye'de, toplumun üzerinde yoğun etkisi olan din olgusunun politik bağlamda yöneticiler tarafından nasıl sömürüldüğünü, yaşanan ve başarılı olunan darbe girişiminin oluşumu üzerinden değerlendirmiştir. Bu bağlamdaki girişimin başarılı olmasının sebebinin halkın arasında yıllardır süregelen ahlak çatışması olduğu görülmüştür. Yönetimin manipüle edici dini konuşmalarının yanı sıra halk da her durumda kendi arasında birbirini yargılar durumda olmuştur. *“Daha önce hiç gelmediğim bu kentin hiç görmediğim bir caddesindeki hiç bilmediğim bir otele gidiyorum zorunluluktan ve içeri girer girmez güvenlik*

güçsüzleri tarafından sorguya alınıyorum. Merak ettikleri şunlar: 1. Dinim mezhebim nedir, peygamberim kim, neden oruçlu değilim?” (Aral, 171) Yapıtın odak figürlerinden, aydın kitleye mensup olan Nedim’in rüyasında bir dini inanca sahip olmadığı ve ramazan ayında oruç tutmadığı için yargılandığını görmesi yazarın kurgudaki sosyal yapının baskıcılığının bireylerin iç dünyaları üzerindeki etkisini anlatmasında etkin olmuştur. İç monolog tekniğiyle verilen bu kesitte aydınların toplumun baskıcılığından bıkmış ve korkmuş bir hale geldiği görülmektedir. Halk arasında yıllardır birbirini dinsiz ve ahlaksız olmakla suçlayan ve yargılayan bireylerin yarattığı çatışmalar ön planda olmuştur. Bu çatışmalardan yararlanan muhafazakâr bir parti, sonunda şiddet kullanmaya bile gereksinim duymadan, kısa bir zamanda başarılı bir darbe yapabirmiştir. Bu muhafazakâr parti, yıllar boyu halkın eğitimsizliğinden, tembelliğinden, insanın en derinden gelen ve en doğal duygusu olan korkularından daima kendine pay çıkarmıştır. Çünkü insan, ancak bir konuda herhangi bir fikri olmadığı zaman dine ve kendinden çok daha büyük güçlere sığınır. Bu sığınma ihtiyacı, her türlü durumu kendi lehine çevirebilenler adına her zaman yararlı olmuştur.

“İnsan soyunun düşünebilmenin olağanüstü gücüyle özgürleştiğini, böylelikle türler üzerinde sürüp giden egemenlik ve ölümsüzlüğünü haklı çıkardığını kabul eden biri olarak benim, bu gerçeği-dini- benimsemeyen, bilinçsiz kitleleri kendi çıkarları doğrultusunda, gizlerle, yasaklarla, mucizelerle, yaşamı ikinci bir dünyaya erteleyen anlayışlarla avutmaya çalışan ve böylece dünyaya ait olmayan, düşünüp yorumlamayan, yalnızca kabul edip razı olan bir insan tipi yaratmaya yönelik çaba ve öğretilere karşı olmam son derece doğal. Bu temel üzerinde özgür, bağımsız, kuşkucu, dört başı bayındır bir aydın olmayı düşlemem de öyle.” (Aral, 161)

Yapıtın odak figürlerinden olan Nedim, ülkedeki bu gerçekliği gözlemleyebilmiş ve yozlaşmış yönetimin nasıl rahatça iktidara gelebildiğinin farkına varabirmiştir. Politik çıkarlar, din aracılığıyla kolayca sağlanabirmiştir.

Yapıtta dinin kontrolü altında bulunan bir başka olgu ise sanat kavramıdır. Eyigöz adı altında bulunan işletmede, ülkenin dört bir yanından yüzlerce yazar bir çatı altında toplatılmış, suya sabuna dokunmayan, sade, kimsenin önemsemediği birkaç yetersiz sanat eseri çıkarmaları için zorlanmışlardır. Bu işletmenin amacı, halkın körelmiş zihniyetini canlandırmak olmasına rağmen politik güç altında ezilen işletme sahipleri, ülkenin gerçek durumu hakkında eserler çıkarılmasını yasaklamışlardır. Toplum da yönetim de hak, hukuk, adalet, özgürlük kavramlarını barındıran olgulardan uzak, bilinmezliklerle dolu sade bir yaşamın huzur getireceği düşüncesinde olmuştur. Halk, durumun farkında olmayı istememektedir. Eğitimsizlikten doğan tembellik bunun nedenlerinden biri olmuştur. *“Sonuçta kimsenin okumayacağı, şöyle bir göz atan eleştirmenlerin dudak bükeceği, birtakım kişi ve kurumları karalıyor sanısına kapılan çevrelerin yazarının başına derter açacağı bir romanın ortaya çıkmasının size ne yararı olacağını açıklar mısınız bana?”* (Aral, 89) Yapıtın odak figürlerinden Kerim’in Eyigöz’e getirildikten sonra roman çıkarmak konusundaki ısrara karşı olan tepkisi; halkın sanattan, yaratıcılıktan, özgür düşünceden ne kadar habersiz olduğunu ve bu durumun aydın, sanatçı, yazar kesimi de ne denli kötü yönde etkilediğini göstermektedir. Burada sanatçılar ve aydınlar, kendi içlerinde ikileme düşmek zorunda kalmışlardır. Baskıcı rejime karşı mücadele etmek ya da kaderlerine boyun eğmek arasında bir seçime itilmişlerdir. *“Olup bitenlere bu kadar kayıtsız kalmayı nasıl becerebiliyorsunuz? Hani aydın kimliğiniz nerede? Yobazlar yarın hepimizi kesecekler! Tarafsız kalanları bile! Onlardan olmayan herkesi yakacaklar anlıyor musunuz?”* (Aral, 73) Yine aydın kesimden olan Tuğçe’nin kocasıyla ve diğer çevreye karşı kayıtsız kalan aydın arkadaşlarıyla olan bu tartışması, eğitimsiz, cahil halkın yanında eğitilmiş, aydın bireylerin de düştüğü zor ve çatışmalı durumu göstermektedir. Kurmaya çalıştıkları ideallerinden ve fikirlerinden vazgeçmek ya da bu idealler uğruna hayatlarını tüketmek arasında tercih yapmak, aydınlar için oldukça zorlayıcıdır. *“Durum çok kötü. G.....’deki ‘Özgürlük ve Demokrasi Paneli’, ‘İntihar Gönüllüleri’*

tarafından basıldı.. Toplantı salonunda çıkan kargaşa ve yangın sonucu on dört ilerici insan taşlanarak, yakılarak öldürüldü. Onlarca yaralı var. Hükümet toplantının izinsiz olduğunu ileri sürerek saldırganlara arka çıkıyor. Hastayım. Çok umutsuzum.” (Aral, 165) Hükümetin düşüncesini özgürce dile getirmeye çalışan bir grup masum insanın bir terörist grubu tarafından katledilmesine seyirci kalması hatta bunu desteklemesi, sanatçılar ve aydınlar için tamamen cesaret kırıcı bir durumdur. Azınlık olarak onlara destek olan kimse olmadığından çaresiz ve umutsuzlardır. Kendi içerisinde bile baskıya boyun eğmiş, çıkarıcı ve davasından kolayca vazgeçmiş insanlar varken mücadeleye girişmeleri olanaksız olmuştur. Yazar, aydın kesimdeki mücadeleciler bireylerin cesaretinin ne denli kırıldığını, odak figür Nedim’in mektubu üzerinden edebi alıntı tekniği aracılığıyla okuyucuya aktarmıştır. Nedim’in sevgilisi Eda’ya bıraktığı ve ülkede olup biteni, yaşantısını anlattığı mektuplar kurguda geniş yer tutmaktadır. “İşte, gene de Metin, görüldüğü gibi gelişen durum ve politikalara kıvrak zekâsı ve erişilmez yeteneğiyle çabucak uyum sağlamış olduğundan hızlı yükselişinin önündeki engelleri bir çırpıda yıkıp geçmiştir. (...) Ve işte benim gibiler... Ne yazık ki hala ahmakça ve tembelce bir arayışı sürdürmekte olup da hiçbir şey olamamışlar...” (Aral, 164) Bu bölümde Nedim, arkadaşı Metin gibi ülkenin kurtulduğu karanlık durumdan kendine pay çıkarılanları eleştirmek yerine kendi gibi bir çıkış yolu arayanları eleştirmiş, kendinin de çıkarıcı tarafta olmasının aslında ne kadar da yararlı olabileceğini düşünmüştür.

Medya, her türlü durumda toplumun en çok ihtiyaç duyduğu araçtır. Yapıtta, darbenin ardından bu araçların tamamen taraflı yayın yapması, ülkenin gittiği doğrultuda büyük bir etkiye sahip olmuştur. “Kalkıp radyoyu açtın. Haber sinyalini bekledin. Uzun sürdü. Sonra başkan konuştu. Her şey kontrol altında, hükümet görevinin başındaydı. Kaygılanacak bir durum yoktu ülkede. Bu sırada yayın kesildi.” (Aral, 311) Halk sokaklarda birbirini katletmiş, karnını doyumak için

canını verirken ve hâlâ özgürlüğü için savaşmaya çalışan birkaç kişi sessizce, polisler tarafından susturulurken medyanın iktidarın elinde olması; durumdan hiç hoşnut olmayan ancak “elden ne gelir ki” diye düşünen insanların da düşüncelerini dile getirmesini engelleyici bir unsur olmuştur.

Yapıtta dini yargılar çerçevesinde yozlaşmış bir diğer olgu ise kadının bu bozulmuş toplum düzeninde hor görülmesi ve buna bağlı olarak bastırılmış cinsellik kavramı olmuştur. Kadının gördüğü değersizlik ve bu değersizliğin cinsel yaşamına yansısı, odak figür Eda'nın yaşantısı üzerinden incelenmiştir. Eda'nın yaşantısında din baskısını simgeleyen birey annesi olmuştur. Evliliklerinin hiçbirinde söz sahibi olamamış olan anne figürü, hayatta zevk alacağı bir şeyi kalmadığından kendini ölümünden sonrasına yatırım yapmaya adanmış ve kendi için yaptığı bu seçimi kızına da yaptırmaya çalışmıştır. Dine sığınmış, karşılaştığı hiçbir zorluğu kendi kendine çözmek için uğraşmamıştır, Tanrı'dan başka bir güvencesi olmamıştır. Eda'nın bu koşullarda yetişmiş olmasının yarattığı duygusal ve zihinsel zararlar, onun hayatı boyunca girdiği tüm ilişkilerde ortaya çıkmıştır. Romanda sıkça tekrar eden “ezan sesi” bir leitmotiftir. Eda'nın bu sesi duyduğunda güvensizlik hissettiği, birlikte olduğu insanlardan kaçma isteği taşıdığı görülmektedir. Bu durum, Eda'yla annesinin ilişkisini olumsuz yönde etkilemiş, birbirlerinden uzaklaşmalarına neden olmuştur. Çünkü Tanrı'dan başkasını sevmeyen, ondan başkasına güvenmeyen bir kadına Eda da güvenememiş, gösterdiği sevginin karşısında sevgi ve şefkat alamayınca annesinden vazgeçmiştir. Annesi, Eda'nın yaşamını her yönden baskılamıştır. Bu baskılanma sonucu, Eda çocukluğu boyunca yaşadığı acılardan korunacak bir sığınak aramış, babasının da ölümünden sonra kimseyi bulamayınca annesi gibi dine sığınmayı denemiştir. Ancak, insanın içinden gelen özgürlük arzusu, onun bu tür bir baskılanmanın ve inancın altında ezilmesine izin vermemiştir. Eda'nın yaşadığı yalnızlık, hayatı boyunca çocukluğunu geçirdiği evden, üvey babasından ve annesinden korkmasına yol açmıştır. “Çocuk yüzüm bilmeyi bakan

kocaman gözlerim savrulan altın saçlarım vardı gerilmiş kızarmış yüzü nicedir beni süzen kaçak gözleri vardı vahşi başına buyruk elleri vardı annemin çaputları dökülmüş yalnızca gözleri kalmış kanlı iskeleti vardı koyu kara kuyu gözleri annemin kör huysuz umutsuz (...)” (Aral, 332)

Yazarın Eda'nın annesinin ölümünden sonra eski evini ziyaret etmesi ve amcasının yani üvey babasının yüzüne baktığında gördüklerini bu kelimelerle anlatması; Eda'ya cinsel istismara uğradığı için kendisini ayıplayan annesine karşı hissettiği korku, umutsuzluk ve yalnızlık hislerini yansıtmada etkin olmuştur. Yaşadığı her acıya rağmen bulunduğu toplumun ona dayattığı sığ düşüncelerin sonucu olarak Eda da Tanrı'dan af dilemiştir. “*Amcam ölsün isterdim ve hemen bunu düşündüğüm için bağış dilerdim Allah'tan. Akluma getirmesin diye yakarırdım ona.*” (Aral, 313) Eda'nın bu evde yaşadıkları, onun İstanbul'daki modern hayatında derin izler bırakmıştır. Tek bildiği gerçeğin din olması ve asla arkasında destekçi birinin olmaması, geçmiş yaşamından, ailesinden ona sadece korkunun ve baskının kalmış olması, içine girdiği sanatçı ortamında da bir kadın olarak yine yargılanmasına sebep olmuştur. “*Pop şarkıcılarına âşık olmadın. Kimseye telefon etmedin. Yaşıtın bir oğlanı düşlemedin.*” (Aral, 338) Yazarın burada Eda'yı üçüncü tekil kişi ağzından konuşturmayı tercih etmekteki amacı, Eda'nın toplumun üzerinde yarattığı baskıdan kaynaklı olarak kendini eksik ve farklı gördüğünü, asla hiçbir yere ait olamayacağını ve bu nedenle eski Eda'yı kendinin bir parçası olarak görmediğini vurgulamaktır.

Hayatı boyunca yüreğinde bir boşlukla gezinmiş olan Eda, bunu birçok adamla doldurmaya çalışmıştır. Ona duygusal açıdan en ufak ilgiyi gösteren kişiye o da ilgi göstermiş ama eninde sonunda hepsinden sıkılmıştır. Bu nedenle Metin gibi kendini sadece bir cinsel obje olarak gören adamlara karşı bir bağlılığı olmuştur. Asla, kime güveneceğini bilememiş ve kendisini Nedim ve Kerim gibi ona fazlasıyla değer veren insanlardan soyutlamıştır. Çünkü bir kadın olarak ne yaşarsa yaşasın, arkasında asla ona destek olan biri olmamıştır. Toplum onu da diğer kadınları

gördüğü gibi hor görmüş ve yok saymıştır. “*Hoşuna gidiyordu sana gösterdiği belli belirsiz sevecenlik. İlk kez saygıyla, önemseyerek yaklaşıyordu sana bir erkek.*” (Aral, 344) Eda'nın Nedim'e bu denli bağlı olmasının sebebi de bu olmuştur. Nedim ne kadar onun özgürlükçü dünyasına aykırı davransa da ve her defasında psikolojik anlamda onu intihar edeceğine dair tehditlerle manipüle ederek kendine bağlıyor olsa da Eda, her onu aldattığında ve ondan ayrılmaya çalıştığında hissettiği bu büyük duygusal yoksunluktan dolayı ona geri dönmüştür.

III. İNCİ ARAL'IN YEŞİL ADLI YAPITINDA “DİN” KAVRAMININ KİŞİ KURGULARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

III. I. KOŞULLARI LEHİNE ÇEVİREN TİPLER

Toplumdaki aydın kesimin daima halkın içinde bulunduğu koşulların olumsuzluğunu düzeltmeye yönelik ideallerle hareket etmesi beklenir. Çünkü aydınlar, toplumun bir nevi öğretmenleridir. Karanlığa gömülmüş bir milleti gün ışığına çıkartmak onların en önemli görevidir. Ancak, bu durum her aydın için uygun olmayabilir. Aydınların toplumun yozlaşmış ve çürümüş taraflarını gördükleri ve aldıkları eğitimin onları birçok açıdan toplumun diğer kesimlerinden daha üst bir mevkide tuttuğu doğru olsa da her aydın birey, toplumun kahramanı olmak zorunda değildir. İçinde bulunulan durum ne kadar gerici ve karanlık olsa da bazı eğitilmiş, okumuş kimseler durumun düzelmeyeceğine dair umutsuzluğa kapılıp durumu kendi lehine çevirmek için çabalayabilir ve duruma tamamen adapte olup aydın kimliğinden sıyrılabilir. İnci Aral'ın *Yeşil* adlı yapıtında kurgulanan toplumun izlediği gerici yolda kendini benliğinden tamamen soyutlamış, bir zamanlar aydın ve sanatçı kimliğine sahip olan bireylerin durumun kendi lehlerine işlemesi için yaptıkları ve mücadelelerinden nasıl vazgeçtikleri, Metin ve Behzat Bey üzerinden aktarılmıştır.

Yapıtın odak figürlerinden olan Metin, aydın kesime mensup bir fotoğrafçıdır. Hayatı boyunca tanıştığı herkesle iyi ilişkiler kurmaya çabalamıştır çünkü ülkede sanatçılara verilen değerin yok denecek kadar az olduğunun farkındadır ve kariyerini devam ettirebilmek adına inandığı birçok gerçekten bu yolda vazgeçmek durumunda kalmıştır. Aydın olmayan, eğitimsiz, cahil kesimi ne kadar eleştirse de bu insanlara değer göstermediğini, elindeki gücü, parayı, bağlantıları, ülkenin sorunlarına, diğer aydın arkadaşlarıyla işbirliği içinde çözümler bulmak yerine kendi lehinde kullanmasıyla gözlemlenebilir. Yaşamı boyunca bir kadınla yetinememiş, çevresinde gördüğü her kadına cinsel bir obje olarak yaklaşan Metin'in darbeden sonra daha yüksek mevkilere ulaşabilme hedefleriyle biriyle evlenme kararı alması da kişiliğinin ne denli değişebilir olduğunun önemli bir kanıtı olmuştur. “ ‘Ama Metin’i çok merak ediyorum.’ ‘A, o kültür bakanı olmayı umuyor. Tabi bu durumda bekâr kalması yakışık almayacağından Aymazlar’ın kızıyla evlenmeye karar vermiş. Olacak şey değil...’ ” (Aral, 369) Toplumun bekâr kişilere karşı olan güvensizliği ve yargılamaları sonucunda Metin; para ve güç sahibi olmak adına her zaman kendinden düşük gördüğü, değerlerini kınadığı bu topluma yaranmak için kendi değerlerinden vazgeçmiş ve insanın bencilce arzularına, hedeflerine ulaşabilmek için ne denli ileri gidebileceğini kanıtlamıştır. Bu nedenle Metin, toplumun örnek aydın modelinden çok uzak bir bireydir. Çünkü örnek aydın, milleti kendinden düşük gören ve onları bile bile karanlığa sürükleyen değil, milletini yücelten ve onun uğruna savaş veren kişidir.

Eda'nın üvey babası, aynı zamanda amcası Behzat Bey ise koşulları lehine çeviren tarafın başka bir örnek figürüdür. Kardeşinin ölümünden sonra Eda'nın annesiyle evlenmiştir. Başlarda işsiz, kardeşinin dükkânı üzerinden geçinen Behzat Bey, ülkedeki politik durumdan yararlanmanın getireceği avantajları öngörebilmiştir. “Üvey baba olan amca çok dindardı. Biraz palazlanınca Yeni Düzen Partisi'ne girdi. Kısa sürede yükseldi. Bu arada Melike'nin annesi Safiye Hanım

daha da dindarlaşmış (!), tarikata girerek ayinlerle, dualarla, toplu namazlarla vakit geçirmeye koyulmuştu.” (Aral, 155) Behzat Bey’in iktidar partisine girişinden sonra ailesini reklam amaçlı dine yönlendirmesi, partiye girişinden sonra dinine bu denli sarılması ve dinine bağlı bir yaşama kendini adaması tesadüf olmamıştır. Kısa sürede yükselişi, toplumun din tarafından nasıl yönetildiğinin önemli kanıtlarından biri olmuştur. Böylece Behzat Bey koşullarla barışık olmuş, durumu kendi lehine rahatça çevirebilmiştir. Din, onun için tamamen bir reklam aracı haline gelmiştir.

“Görünürde dininin kurallarına sıkı sıkıya bağlı ama görünenin dışında her türlü üçkağdı, dolabı çevirebilir. Acımasız ve hırslı. (...) olamadığı, olamayacağı, ulaşamadığı ve ulaşamayacağı her şeyi istiyor şimdi. Dayatmak olarak anladığı yönetmeye, Allah’ın kurallarını öne sürerek, inanıp inanmamak arasında havada öne sürerek, zorbalıkla soyunuyor şimdi.” (Aral, 335)

Behzat’ın toplum tarafından görülmediği zamanlarda işlediği “günah”lar, toplum karşısında hiç yokmuş gibidir. Bu da onun dinine tüm kalbiyle inancı olmaktansa onu sömürdüğünü, güç, iktidar, mevki, para uğruna masum insanların gerçekten inandığı değerlere gösterdiği saygısızlığını kanıtlamaktadır.

Yapıtta bulunan bu iki figür, Metin ve Behzat Bey, toplumun para ve güç uğruna yozlaşmış kesimlerini sembolize etmektedirler. Kendilerini dış dünyaya karşı yardımsever, toplumu önemseyen, ahlak ve değer yargılarına saygı gösteren bireyler olarak lanse etmiş olsalar bile topluma göstermedikleri, yozlaşmış taraflara da sahiptirler. Bu bireyler, toplumda var olan olumsuzluklardan çeşitli şekillerde yararlanmışlardır.

III. II. KOŞULLARLA MÜCADELE EDENLER

Örnek aydın modeli, toplumun bulunduğu yozlaşmış yapıdan rahatsızlık duyan ve bu durumu düzeltmeye çalışan, davasından sonuna kadar vazgeçmeyen, mücadelecilerdir. Bu tür

kişiler, başta toplumda çok az sayıda bulunsalar da verdikleri mücadelelerle arkasına cesur, azimli bir halkı alarak durumu milletin lehine çevirmeyi başarabilirler. İnci Aral'ın *Yeşil* adlı yapıtında bu tür mücadeleciler aydın bireyler, yapıtta kurgulanmış olan çeşitli figürler üzerinden okuyucuya aktarılmıştır.

Yapıtın odak figürlerinden olan Eda'nın çocukluğundan beri içgüdüsel olarak gelen özgürlük arayışı, onu bu mücadeleciler aydınlardan biri olmaya itmiştir. Babasının ölümünün ardından tamamen annesinin baskıcı otoritesi altında büyüyen Eda, sanatla bu yozlaşmış aile yapısından tek başına kurtulmayı başarmış ve yıllar içerisinde içindeki "özgür" kadını yapılandırmıştır. Milleti için olmasa da kendi için mücadele vermiş ve bulunduğu koşullarla olan savaşını sürdürmüştür. *"Ancak Eda, ne onunla ne de başkasıyla evlenmeye, okumaya karalıydı. Resim yapmayı çok seviyordu çocukluğundan beri. Evde resim yapması-din kurallarına göre yasaklanmış olmasına karın annesinden ve amcasından gizli resim yapmayı sürdürüyordu."* (Aral, 158) Eda'nın küçüklüğünde amcasının ve annesinin dine aykırı olduğundan üzerinde saatler harcadığı resimleri teker teker yırtmalarına izin vermesinin ardından onlara karşı koymuş; eğitimi için İstanbul'a taşınmak için tek başına mücadele verdiği süreçte geçirdiği değişim, onun aydın kimliğine ne denli önem verdiğinin bir kanıtı olmuştur. *"Üvey babam. Tarafından kurban olarak seçilmiş olmaya kaçınılmaz biçimde razı oluşumun onur kırıklığını artık duymadığımı seziyorum şaşırarak."* (Aral, 288) Geçmişte bir zamanlar tutsağı bulunduğu insanların yanında kendini artık bir esir değil de korkusuz ve güçlü bir kişi olarak hissetmesi de yine onun verdiği mücadelenin sonuçlarını aldığını göstermektedir. Yazar, alıntıda da görüldüğü üzere iç monolog tekniğini kullanarak Eda'nın hislerinin daha etkili yansıtılmasını sağlamıştır. Artık kendi kendine bir birey olma özgürlüğüne sahiptir. Yaptıkları ve yapacakları biri tarafından kontrol edilmeyordur. Koşullara boyun eğmemiş aksine onlara karşı durabilmek için büyük fedakârlıklar

yapmış, ailesi olarak bildiği tek insanı, annesini bırakıp sınırları çizilmemiş bir yaşam elde etmeyi başarmıştır. İçinde bulunduğu toplumun koşullarıyla mücadelesine gelince Eda yine boyun eğmeyi reddetmiştir ancak bu sefer mücadele daha zorlu görüldüğünden düşüncesini rahatça ifade edebilen kişiliğinin yerini korku ve çaresizlik duygusu almıştır. “*Onu dinlerken her şey tepetaklak oldu gözünde. Bitti, diye düşündün için yanıp kavrulurak*” (Aral, 312) Yengesinin yenilgi dolu sözleri, yaşanan darbenin getireceği kısıtlayıcı düzene boyun eğmiş olmasının Eda’ya verdiği çaresizlik duygusu iç monologla daha etkin vurgulanmıştır. Çevresindeki en aydın kişilerin bile pes etmiş olması, içindeki özgürlük için savaşıyor kadının duygularını, cesaretini yok etmiştir. İçinde umuda dair kalan her şey yavaş yavaş yok olmuştur çünkü bu sefer mücadele etmesi gereken dava kendisinin değil, bütün bir milletinki olmuştur. Tüm aydınların toplanıp hep beraber mücadele etmesi gerekmektedir ancak Eda’nın yanında bu düşünceye sahip kimse kalmamıştır. İşte bu yüzden, özgürlüğü için yalvarmıştır ama bu yalvarışa cevap gelmeyince içi karanlık düşüncelerle kaplanmış, çocukluğundaki Eda’ya yalnız ve kimsesiz geri dönmüştür. Geçirdiği değişim tamamen yok olmuştur.

Yapıtta koşulları kabullenmeyen bir başka figür Nedim’dir. Yazarın edebi alıntı tekniği kullandığı, Nedim’in Eda’ya intiharından önce bıraktığı mektuplar; onun içinde yaşadığı toplumdan duyduğu memnuniyetsizliğinin ve bu hoşnutsuzluktan kaynaklanan intiharının nedenlerini en iyi biçimde açıklamasına yardımcı olmuştur. Aydın kimliğine sahip olan Nedim, en az Eda kadar toplumun “bozulmuş” değer yargılarından rahatsız bir birey olmuştur. Metin’in ve Metin gibilerin durumu lehine çevirmelerinin onu nasıl rahatsız ettiği, Eda’nın yetiştirilme koşullarından kaynaklı olarak ilişkilerindeki güvensizlik ve uzaklığın kalbini nasıl kırdığı, her gün özgürce sokaklarda gezmek isterken teröristler nedeniyle her gün değişen anayasanın ülkedeki güvenlik durumunu zayıflatmasının onu nasıl etkilediğini kendi ağzıyla anlatması,

içinde bulunduğu duygu durumunu ve bir aydın olarak duruma nasıl boyun eğmek istemediğini en iyi biçimde ifade etmektedir. “*Eda söz konusu olduğunda yetiştirme koşulları önem kazanıyordu. Herhalde içinde bulunduğu çevre, din baskısı, kadın ve dişi olarak kimliğini tanıma ve bulmasını geciktirmişti.*” (Aral, 142) Nedim, Eda ne yaparsa yapsın hatalarını hoşgörülle karşılamıştır. Bunun en büyük nedeni ise Eda’nın kişiliğindeki oluşumların tam olarak daha oturamadığını, çocukluğundaki aile yaşamının onu ne kadar yormuş olabileceği düşüncesini kabullenmiş olmasıdır. Ancak bu hoşgörü, Nedim’in çoğu zaman Eda’ya karşı hislerinin üzüntüye ve öfkeye dönüşmesine, genel duygu durumunun ise çaresizlik ve mutsuzluk olmasına yol açmıştır. Eda’nın davranışlarına bir neden aramış ve mektuplarının sonuna doğru artık doğru biçimde düşünememiştir. Eda ve Nedim’in ilişkilerindeki bilinmezliklerin onu nasıl da ölüme ve aklını kaybetmeye doğru ittiği, yazdıklarının anlamsızlığı ve başkalarına karşı olumsuz tutumundan gözlemlenmektedir. “*Gazetelerde işe dokunur bir haber olmasın. Bombalama, yangın, baskın, çatışma, kaza, batık, kayıp, açlık, savaş haberleri olmasın(...) ama karanlık gürültülü kent karanlık bir düş görüyor yanık et kokuları geliyor burnuma cam şangırtıları kulaklarımda alevler gözlerime yürüyor...*” (Aral, 172) Nedim’in bir aydın olarak olumsuzlukları elimine etmeye çalışarak kendine yaşadığı toplum adına birtakım idealler, hedefler belirlemiştir. Ancak en ufak olumsuzlukta bu düşüncelerin yerini kaygılar ve geleceğe dair umutsuzluklar almıştır. Bu durum onun yaşadığı toplumdan ne kadar umutsuz olduğunu ve bu nedenle bu şekilde yaşamaya devam edemeyeceğini göstermektedir. Toplumun baskılarının, korkaklığının, kaygılarının altında yavaşça ezilmiş, yaşama tutunacak bir neden bulamamış ve en sonunda kendini yok etmiştir. Nedim’in Eda’yla tanıştığı ve birlikte olduğu ama henüz çok iyi tanımadığı zamanlardan ölümüne kadar olan geçen süreci anlattığı mektuplarındaki değişim ve toplumun yozlaşmış değerlerinin mücadelecî aydın kimliğine etkileri, Nedim üzerinden verilmiştir. “*Neden bu kadar toplumdışısın? İstesem bir yağın arkadaşım olabilir. Ama benim düzeyimde olmayan*

insanlarla neden zaman harcıyayım? Ne konuşacağım onlarla? Neyi tartışacağın? Bu bunalım ortamında onların o abartılı kendine güven ve yüzde yüz yeterlik duygularının nasıl üstesinden geleceğim?” (Aral, 204) Nedim’in toplumun ona asla ayak uydurmayacağını anladığı zaman verdiği bu tepki, onun toplumdan ne kadar sıyrılmak isteği içinde olduğunu, artık örnek aydın modelinden çıkıp yavaşça Metin’e, durumu kendi lehine çevirenlere dönüştüğünün göstergesidir. Ancak Nedim’in farkı, yine de boyun eğmeyip sadece durumdan kaçmış olması ve böyle bir toplumda yaşamamamın onlara boyun eğmekten ne denli daha iyi olduğunu göstermiştir.

IV. SONUÇ

Bu çalışmada yapıtta kurgulanan toplumdaki bireylerin yaşam algılarının arasındaki çelişkiler ve bu çelişkilere neden olan toplumsal koşullar incelenmiştir. Yapıttaki toplumda yer alan iki grubun koşulları lehine çevirenler ve koşullarla mücadele edenler olarak iki gruba ayrıldığı görülmüştür.

Çalışmada öncelikle yapıtta kurgulanan toplumsal yapı değerlendirilmiştir. 1994 yılı Türkiye Cumhuriyeti’ni ele alan yazar, yapıtta hem Anadolu gerçekliğinden hem de büyük şehirlerden biri olan İstanbul’da yaşananlardan bahsetmiştir. Politik çıkarlarını elde etmek adına dini sömüren bir partinin darbe yoluyla iktidara gelmesiyle sonuçlanan süreçte, ülkenin her tarafında toplumsal “bozukluklar” olduğu gözlemlenmektedir. Toplumda kadın- erkek eşitsizliği, cahillik, medyanın susturulması ve sanata son verilme gibi sorunlar vardır. Eğitimsizliğin temellendirdiği bu sorunlar, bireyler arası saygısızlığa ve adaletsizliğe de neden olmuştur. Siyasi bireyler tarafından tamamen reklam aracı olarak kullanılan bir dine inanan halk, karşılarındaki aydınlar üzerinde baskı kurmuş ve kendilerinin ne denli sömürüldüğünün farkında bile olmamışlardır. Toplum, aydınlar ve cahil kesim olarak ikiye bölünmüştür. Bunun yanında medya araçlarının da yine yönetimin elinde olması, cahil halkı bilinçlendirme yolunda aydınlar için bir engel meydana getirmiş, durumun daha da kötüleşmesine sebep olmuştur. Medyayla birlikte sanata dair ne varsa

ortadan kaldırılmış, özgür düşünce aydınlar bile farkında olmadan yavaşça silinmiştir. Halk sanata önem vermedikçe aydınlar da aydın kimliklerini gösterecek ve onları eğitecek bir araçtan yoksun kalmışlardır. Bu döngünün sonunda ülkeyi yozlaştıran sistem, başarılı bir darbe girişimiyle getirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde figürlerin bu düzene karşı tutumları irdelenmiştir. Bu bağlamda figürlerin iki başlıkta gruplandığı görülmüştür. İlk bölümde toplumun koşullarını lehine çeviren tipler ele alınmıştır. Bu tiplerin İstanbul ve Anadolu gibi farklı uzamlardan olmaları, iki karşıt görüşlü insanın, aydın ve cahil, toplumun yarattığı koşullar doğrultusunda yaşamlarını aynı yönde biçimlendirebileceklerini göstermektedir. Bu bölümdeki tipler çevrelerinde yaşananları umursamamış, kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeyi seçmişlerdir. Bununla beraber ikinci bölümde ise koşullarla mücadele edenler ele alınmıştır. Bu bölümde odak figürlerden Eda'nın iki uzam arası geçirdiği değişimlerin onu koşullar doğrultusunda hareket edenden mücadele edene dönüştürmüş olması yine uzamın ve aradan geçen süre içerisinde toplumun şekillendirdiği yaşamın bireyin algısının üzerinde yarattığı sonuçlar gözlemlenebilmektedir. Bu bölümdeki bireyler düzenin getirdiklerini doğru bulmadıklarından farklı şekillerde ondan kurtulmaya çabalamış, kimi zaman pes etmişlerdir.

İnci Aral'ın *Yeşil* adlı yapıtında, toplumsal koşulların yarattığı farklı yaşam algılarının karşıtlığı ele alınmıştır. Düzendeki var olan her türlü bozukluğun, kişinin yaşam algısında ve diğer bireylerle olan ilişkilerinde etkili olduğu görülmüş, bu farklılığın da iki kutup ortaya çıkardığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada yapıt bir toplumsal sorun açısından ele alınmış ve figürler “din” etkisi üzerinden değerlendirilmiştir. Ancak kişiler arasındaki ilişkilerin ve bireysel bir konu olarak “aşk”ın farklı bir çalışma konusu olabileceği dikkat çekmiştir.

V. KAYNAKÇA

Tanrıver, Süveyda. “İnci Aralın Romanlarında Kadın ve Kadın Sorunu”. acikerisim.selcuk.edu.tr.
2010.

Aral, İnci. *Yeşil*. İstanbul: Kırmızı Kedi, 2016.